

NÅGRA MÖBLER I ROKOKO, SIGNERADE AV JOHAN JACOB EISENBLETTER.

AV

ALBERT EISEN.

I sin beskrivning över Näsbyholm i serien »Svenska slott och herresäten»¹ omnämner Gustaf Upmark bl. a. »en liten elegant rokokosekretär, signerad EISENBLETTER», vilken enligt Upmarks uppgift är »det veterligen enda kända arbetet av den i Stockholm under 1760-talet verksamma snickaren Johan Jakob Eisenbletter».

Förgäves söker man efter snickaren Eisenbletter i förteckningarna över mästare i Stockholms snickarämbete på 1700-talet. Överhuvudtaget finnes i Stockholm under denna tid, såvitt mantals- och taxeringslängder samt bouppteckningar utvisa, icke någon annan med detta namn än e. o. modellören vid kungl. fortifikationen Johan Jacob Eisenbletter, född år 1732 i Tyskland, troligen i Danzig, antagen till nyss-

Fig. 1. Johan Jacob Eisenbletter (1732—1813). Gouachemålning, tillhörig skogsförvaltaren Gustaf Eisen, Strömsberg.

¹ Ny följd 1922—24, Skåne, sid. 87.

6—301193. *Fataburen*.

nämnda syssla hos fortifikationen den 6 februari 1760 och död i Stockholm den 31 augusti 1813.¹ Var då denne identisk med snickaren Eisenbletter? Redan på grund av namnlikheten jämte ovan anförda omständigheter är ju detta i hög grad sannolikt. Full bekräftelse härpå har förf. av dessa rader emellertid erhållit genom fyndet av ett brev av den 24 mars 1760² från fortifikationsdirektören i Stockholm till borgmästaren Soth därstädes. I brevet omtalas, att Stockholms snickarämbete den 19 mars 1760 låtit frantaga modellören vid fortifikationen Johan Jacob Eisenbletter ej allenast de i hans rum befintliga verktyg, vilka tillhörde fortifikationskontoret, utan även tvenne byråer, som han hade under arbete. Då nämnde modellör stod i Kungl. Maj:ts och Kronans tjänst och alltså liksom i garnison liggande soldater och hantverkare hade rätt att förjåna sin föda, dock utan hållande av gesäller och lärpojkar, fann fortifikationsdirektören snickarämbetets förfarande oriktigt och hemställde att borgmästaren ville låta vidtaga åtgärder för att Eisenbletter måtte återfå verktygen och sina byråer. Detta torde ock hava skett.³

Det torde alltså vara tydligt, att modellören Eisenbletter vid sidan av sin befattning hos fortifikationen med vederbörandes goda minne sysslat med tillverkning av möbler. Att han ej allenast tillfälligt vid nämnda tid haft sådant arbete, framgår därav, att han i manufakturfondens räkenskaper 1767 finnes upptagen bland exportörer av möbler till utlandet. Där finnes nämligen antecknat: »1767 *Exportörer*: Snickaren Johan Jakob Eisenblätter: en utsvängd skrivpulp, fanerad med königholtz, 900 Daler Kopparmynt.»⁴ Anteckningen innebär, att Eisenbletter jämlikt kommerskollegii kungörelse den 22 augusti 1766 angående exportationspremier för i Sverige tillverkade manufaktur- och slöjdvaror kommit i åtnjutande av dylik premie.

¹ I Personhistorisk tidskrift årg. 1928, sid. 202—215, har jag offentliggjort »Några anteckningar om modellören och konstsnickaren Johan Jacob Eisenbletter och hans släkt».

² Fortifikationens arkiv: 1760 års koncepter n:r 38.

³ I skrivelse den 11 maj 1762 till överståthållaren anförde fortifikationsdirektören ånyo klagomål över snickarämbetets trakasserier. Med anledning härav meddelade överståthållaren den 12 aug. 1762, att magistraten, som hört snickarämbetet, funnit E. hava rätt att »med egna händer» idka snickarhantverket. (Fort. arkiv, konc. n:r 36; dokum. n:r 78.)

⁴ Utdrag av ifrågavarande räkenskaper finnes hos *John Böttiger*: Georg Haupt. Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen 1902, sid. 100.

Fig. 2. Beata Catharina Kiernström (1733—1828), gift med Johan Jacob Eisenbletter. Gouachemålning, tillhörig skogsförvaltaren Gustaf Eisen, Strömsberg.

Under nämnda förhållanden har det synts föreligga anledning att undersöka, om ej flera arbeten av Eisenbletters hand än den förenämnda Näsbyholmssekretären kunde finnas bevarade. Efter ett par års trägna efterforskningar har det också lyckats förf. att återfinna ej mindre än elva av Eisenbletter signerade arbeten, samtliga i rokokostil, nämligen sex byråer, fyra sekretärer och ett toalettbord. Följande kortfattade beskrivning av desamma torde kunna vara av intresse.

1. På Drottningholms slott förvaras i ett av gästrummen (nr 94) en *rokokobyrå* (fig. 3) av den typ, som har fasaden efter de tre lådorna horisontellt indelad i tre, strängt från varandra skilda avdelningar. Mellan lådorna löpa smala, ornerade bronslister. Varje låda är dekorerad som ett helt för sig med ett mittparti, bestående av en rutinläggning i jakaranda, och däromkring en ljusare ram. Gaveln är prydd med en stor ruta i ljust träslag, indelad i nio smärre sådana. Skivan är av mörkgrå marmor. Byråns höjd är c:a 79 cm., dess bredd c:a 105 cm. Å översta lådans främre kant återfinnes signaturen EISENBLETTER, inbränd med stämpel. Byrån är synnerligen väl bevarad med klara och friska färger å träinläggningen.

2. *Byrå* tillhörig konsul Ivar P:son Henning i Hälsingborg (fig. 4). Angående dess tidigare öden är intet annat känt än att den förut tillhört apotekare C. R. Hammar (f. 1823, † 1897). Liksom å Eisenbletters i det följande nämnda byråer är fasaden dekorerad som en helhet utan markering av lådgränserna. Över hela framsidan sträcker sig sålunda utan avbrott ett i ljus jakaranda inlagt ruttmönster med en omgivande ram

Fig. 3. Byrå. K. Husgerådskammaren n:r 439, Drottningholms slott.

av plommonträ, som bildar underlag för ett verkningsfullt ramverk i förgylld brons. Den å gaveln infällda stora rutan är indelad i smärre dylika, enligt uppgift inlagda i körsbärsträ. Skivan är av mörkgrå marmor. Byrån är endast 76 cm. hög och 68 cm. bred och torde kanske kunna betecknas med den förr i världen populära benämningen »fruntimmersbyrå». Signaturen: EISENBLETER är med stämpel anbragt å mellersta lådans överkant.

3. En *byrå* (fig. 5) företeende nästan samma dekorering som den förra, med endast obetydliga avvikelser i fråga om inläggningar och bronsbeslag, äges av direktör Sten Westerberg i Stockholm. Den har tidigare tillhört den kände konstsamlaren grosshandlare Hilmer Åberg i Stockholm och försålles efter hans död i september 1928 å auktion hos Bukowski.¹ Den är större än n:r 1, nämligen 79 cm. hög och 88 cm. bred. Skivan är av ljus, gröngrå kalksten. Signaturen återfinnes å översta lådans kant.

4. En *byrå* (fig. 6) av ännu större typ, 78 cm. hög och 97 cm. bred, tillhör greve Claes Mörner i Stockholm som erhållit den i arv efter fröken Elisabeth (Betty) Mörner (f. 1837, † 1911) i Stockholm, vilken

¹ Återfinnes i Bukowskis katalog n:r 267 (1928) under n:r 88. Försäljningspriset var 3,200 kr.

Fig. 4. Byrå. Tillhör konsul Ivar P:son Henning, Hälsingborg.

i sin tur lär hava förvärvat den från en medlem av släkten Ulfsparre. Dekoreringen företer liknande mönster som å de båda närmast föregående med fasadens mittparti täckt av en rutinläggning i vacker rödaktig färg-ton. Skivan är förfärdigad av kolmårdsmarmor. Den sedvanliga signaturen är anbragt å mellersta lådans övre kant.

5. Hos sekreteraren Sven Sidvall, Herserud, Lidingö, finnes en *byrå* av i viss mån avvikande typ (fig. 7). I mitten av fasaden ser man här en urnformig figur, vars ytterkontur bildas av 7 å 8 mm. breda ränder av rosenträ. Liknande ränder, ehuru smalare, äro dragna snett genom figuren och avgränsa i densamma infällda rutor av jakaranda. Den snedställda rutan på gaveln är indelad i mindre dylika, likaledes i jakaranda.

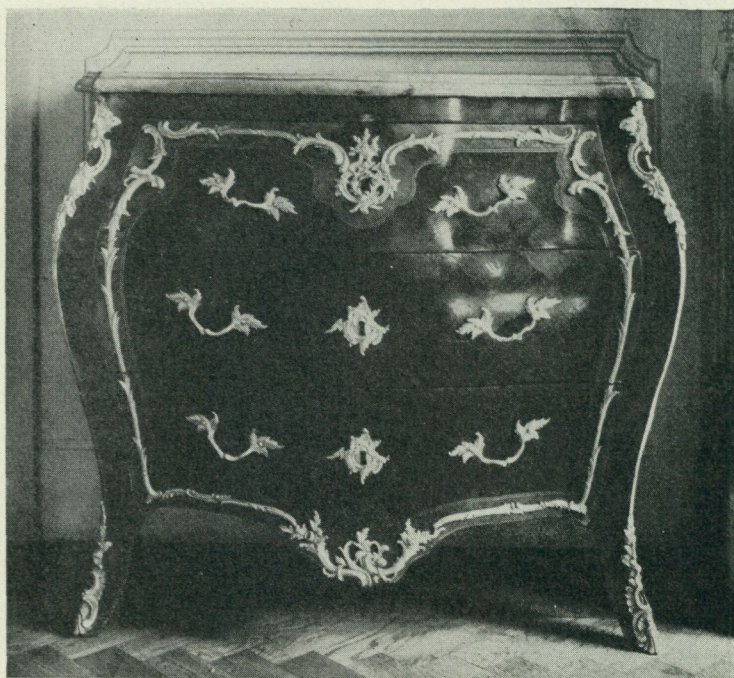

Fig. 5. Byrå. Tillhör Direktör Sten Westerberg, Stockholm.

Bronsdekoreringsen är enklare än å de förut nämnda byråerna i det att rambeslaget runt fasaden saknas. Man lägger märke till den breda brons-skenan, som förbinder hörn- och fotbeslagen. Skivan är av grön kolmårds-marmor. Byråns höjd är 78 cm., dess bredd 85 cm. Signaturen, som å n:r 4. Denna byrå har förut tillhört nuvarande ägarens fader sämsk-makaren C. F. R. Sidvall (f. 1851, † 1915) och farfader sämskmakaren S. L. Sidvall (f. 1813, † 1891).

6. En *byrå* tillhörig direktör Axel Rydén j:r i Stockholm företer i huvudsak samma träinläggningar som den sistnämnda. Bronsdekoreringsen är emellertid rikare, i det att ett ramverk av brons löper runt fasaden, varjämte beslagen i allmänhet äro av en mera pompös typ. Signaturen är den vanliga.¹

7. Den *sekretär* (fig. 8), som omnämnes av Upmark, har till tidi-

¹ Tyvärr har ägaren ej velat tillåta mig återgiva en avbildning av denna vackra byrå. I övrigt står jag i stor tacksambetskuld till ägarna av Eisenbletters möbler för det stora tillmötesgående de visat mig i fråga om lämnande av upplysningar och anskaffande av fotografier, varför jag begagnar tillfället att till dem framföra min tacksamhet.

Fig. 6. Byrå. Tillhör greve Claes Mörner, Stockholm.

gast kände ägare haft danske utrikesministern, frih. C. Fr. von Blixen-Finecke (f. 1822, † 1873) vilken förvarade den å sin gård Nydala Kloster i Småland. Sedermera övergick den till hans son, hovjägmästaren Fr. von Blixen-Finecke å Näsbyholm (f. 1847, † 1919). Vid arvskifte efter honom tillföll sekretären hans dotter, friherrinnan Ellen av Kleen i Hälsingborg, i vars ägo den ännu befinner sig.

Liksom Eisenbletters i det följande nämnda sekretärer har denna en stor låda i sargen och däröver en tunn skivliknande låda, inredd med flera fack, som äro avsedda för förvaring av skrivmaterialier o. d. Klaffen är snedställd och inredningen innanför densamma består av sex små lådor och däröver tre fack. I dekoreringsen saknar man helt och hållet det vanliga rutmönstret. Däremot återfinner man å mitten av stora lådan en urnliknande figur, påminnande om de å byråerna n:r 5 och 6 befintliga, ehuru med hel (icke rutad) fyllning av jakaranda, sammanlöpande med den lådan omgivande ramen av samma träslag. De ljusa sidofyllningarna å lådan samt mittfyllningen å klaffen uppgivas vara av brunbetsad en. Knappt skönjbar å bilden är en å klaffen med inlagda ljusa ränder markerad figur av samma form som den omnämnda å lådan befintliga. Å kortsidorna liksom även å övre skivan finnas hela fyllningar av valnöt, omgivna av ramar av ljusare trä. Sekretärens höjd är 111 cm., dess

Fig. 7. Byrå. Tillhör sekreteraren Sven Sidvall, Heraserud, Lidingö.

största bredd 98 cm. Signaturen EISENBLER finns på stora lådans övre kant.¹

8. En liknande *sekreter* (fig. 9) äges av tandläkare Tor Bergholm i Djursholm, vilken inköpt densamma på auktion den 20 maj 1930² efter f. d. slöjdinspektrisen fröken Hulda Lundin i Stockholm (f. 1847). Enligt uppgift skall hon hava för omkring 50 år sedan förvärvat sekretären från trakten av Kalmar. Sekretären är dekorerad efter samma karakteristiska mönster som den förra, men med den olikhet, att de stora fyllningarna på klaffen och på lådan äro försedda med rutinläggningar i jakaranda och även gavlarna äro utsmyckade på samma sätt. Sekretärens höjd är 105 cm., dess bredd 99 cm. Signaturen (på lådans övre kant) är mycket sliten, men kan dock med säkerhet identifieras.

9. En hos direktör R. Olin i Stockholm befintlig *sekreter* (fig. 10) är av samma typ som de båda närmast föregående, men företer variationer i avseende på dekoreringsen. De stora, med rutinläggning i jakaranda försedda fyllningarna på klaffen och på lådan ävensom på gavlarna inramas av

¹ Hos ryttmästare C. von Horn på Fällnäs finnes en sekretär av samma typ och med liknande dekoreringsen som den ovannämnda. Den är emellertid ej signerad. (Fot hos Nord. Museet.)

² Sekretären betingade på auktionen ett pris av 3,100 kronor.

Fig. 8. Sekretär. Tillhör friherrinnan Ellen av Kleen, född von Blixen-Finecke, Hälsingborg.

dubbla ränder av ljust träslag. Mellanrummet mellan dessa utfylles av rosenträ. Den urnformiga inläggningen i lådans mitt återfinnes även här, men man lägger märke till att den är helt fristående från såväl ramen kring lådan som sidofyllningarna. Övre skivan är fanerad i jakaranda med ram av valnöt. Höjd 105 cm., bredd 97 cm. Signatur som å n:r 7.

10. En *sekreter* (fig. 11), liknande den sistnämnda och av ungefär samma storlek, tillhör direktör I. Stafsing i Stockholm. Dekoreringen är dock i vissa delar avvikande. Rutinläggningen är mera sparsam och förekommer endast å lådans sidofyllningar. Fig. 11 visar den för samtliga

Fig. 9. Sekretär. Tillhör tandläkare Tor Bergholm, Djursholm.

sekretärer i huvudsak lika inredningen under snedklaffen. Signatur som å n:r 7.

11. Ett *toalettbord* (fig. 12), i valnöt och jakaranda (höjd 72 cm., bredd 65 cm.), tillhör ryttmästare C. von Horns å Follnäs fru, Märta Stjernsvärd, som erhållit det av sin moder friherrinnan C. Stjernsvärd, född von Nolcken, å Jordberga, vilken i sin tur ärvt det från friherrliga ätten Strömfelt. Å gavlarna finnas små utdragslådor och på skivan en uppfällbar klaff, täckande en låda. Den fasta spegeln torde vara en senare tillsats, sannolikt från förra delen av 1800-talet. Ursprungligen torde bordet endast haft den höj- och sänkbara spegel, vilken är delvis synlig under sargen. Signaturen EISENBLETTER är anbragt på kanten av lådan under klaffen. Ett liknande bord, som endast är försett med

Fig. 10. Sekretär. Tillhör direktör R. Olin, Stockholm.

en höj- och sänkbar spegel, finnes å Nationalmuseum. Detta är signerat av stockholmssnickaren C. V. Heine (mästare 1755).¹

Eisenbletters kända möbler äro alla signerade med en stämpel, upptagande i smala versaler ordet EISENBLETTER (fig. 13). De sista bokstäverna äro oftast något otydliga. Stämpeln är alltid anbragt å övre kanten av en låda.

Beslagen å Eisenbletters möbler äro av gjuten brons, eiselerad och förgylld. Med förkärlek använder han vissa bestämda beslag, vilka emellertid på intet sätt äro unika utan i regel förekomma även å andra rokokomöbler. De flesta finnas avbildade i Upmarks stora arbete »Nordiska Museet, Möbler i avdelningen för de högre stånden». En närmare jäm-

¹ Avbildat hos *Gustaf Munthe*: Gamla möbler, tredje uppl. 1929, sid. 165.

förelse av ifrågavarande beslag med dem, som användas av andra snickare under rokokotiden, skulle kanske ur dateringssynpunkt kunna vara av ett visst intresse. I avsaknad av tillräckligt material torde jag emellertid få inskränka mig att göra några korta anteckningar. Å Eisenbletterers samtliga byråer och sekretärer utom n:r 2 och 8 (fig. 4 o. 9) förekommer en *nyckelskylt* med ett karakteristiskt, vingliknande utsprång åt vänster.¹ Samma nyckelskylt återfinnes bl. a. å en byrå av Lars Nordin, av Upmark daterad till 1760-talet.² Å översta lådan på de byråer, som hava ett ramverk av brons runt fasaden, och där nyckelskylten sammanhänger med detta, använder Eisenbletter en större och rikare utstyrd nyckelskylt, som även förekommer å en byrå av J. H. Reimars, tillverkad efter 1768, och å en sekretär av N. Köhler,³ av Upmark daterad till 1750—60-talet.

Såsom *lådhandtag* använder Eisenbletter i de flesta fall (fig. 3—7 och 11) ett enkelt men vackert beslag med fästen av stiliserade blad. Å Nordins omnämnda byrå finnes ett snarlikt, ehuru ej så kraftigt beslag. Ett åtminstone till formen lika men kanske mindre beslag återfinnes däremot å en liten osignerad byrå, avbildad i »Svensk Rokoko i Nordiska Museet»⁴ (sid. 13). Tre av sekretärerna (fig. 8—10) hava rikare ornerade lådhandtag.⁵ *Hörn- och fotbeslag* äro i regel av en och samma typ och återfinnas å en byrå av N. Köhler från 1760-talet.⁶ *Sargbeslagen* äro av mera växlande utseende. Samtliga sekretärer och byråerna n:r 1 och 5 (fig. 3 o. 7) hava samma slags sargbeslag som Köhlers nyssnämnda byrå.⁷ Å byråerna n:r 3, 4 och 6 (se fig. 5 o. 6) äro de lika med motsvarande beslag å ovan nämnda byrå av Reimers och sekretär av Köhler.⁸ Till sargbeslaget å byrå n:r 2 finnes ej motsvarighet hos Upmark.

Då Eisenbletter var av tysk nationalitet, skulle man möjligen kunna vänta, att hans möbler företedde några drag tydande på utländskt inflytande. Detta torde icke vara fallet. Enligt upplysning av intendenten Sigurd Wallin vid Nordiska Museet hava Eisenbletterers möbler den karakteristiska prägel, som kännetecknar arbeten, utgånga från Stockholms snickarämbete. Den frågan uppställer sig då, var och hos vem Eisenbletter lärt yrket. Antagligt är, att han som gesäll arbetat hos en mästare.⁹ Närmare upplysning i detta hänseende

¹ Avbildad hos Upmark, fig. 41. Nyckelskylten å n:r 8 är även avbildad hos Upmark, fig. 39, och återfinnes å flera av honom omnämnda möbler från 1750—60-talet (pl. 35, 36 och 38). Skylten å n:r 2 torde däremot ej finnas hos Upmark.

² Avbildad hos Upmark, plansch 37, n:r 82.

³ Bägge avbildade hos Upmark, pl. 38, n:r 83 och 84.

⁴ Redigerad av Sigurd Wallin. Stockholm 1924.

⁵ Fullt lika lådhandtag torde ej finnas hos Upmark.

⁶ De äro avbildade hos Upmark, fig. 51 och 52 (pl. 36, n:r 79).

⁷ Upmark, fig. 56.

⁸ Beslaget avbildat hos Upmark, fig. 57.

⁹ I de i not 3, sid. 2, anförda skrivelserna kallas han »snickaregesällen». Snickarämbetet medgav 1762, att han »behörigen lärt» yrket. (Mem. t. magistr. n:r 54, 1762; stadsarkivet.)

Fig. 11. Sekretär. Tillhör direktör I. Stafsing, Stockholm.

har dock icke stått att vinna. I Stockholms mantals- eller taxeringslängder eller i Maria församlings husförhörlängder har han icke kunnat återfinnas tidigare än år 1761. Att han på 1750-talet och möjligen tidigare vistats i Sverige, framgår dock av hans i början av år 1760 bifallna ansökan om anställning hos fortifikationen, däri han omnämner, att han »i sina yngre år» biträtt generalkvartermästarlöjtnanten Berg von Linde vid modelleringsarbeten. Om Eisenbletter haft några förbindelser med Stockholms snickarämbete, undan-

tagandes den ovannämnda kontroversen, har ej heller kunnat utrönas. En mästare i ämbetet Anders Sörling¹ var från 1766 och in på 1770-talet hyresgäst i Eisenbletters hus, Skinnarviksgatan 15 i Maria församling. Sörling synes hava varit ganska beroende av sin hyresvärd, i det att om honom i 1770 års mantalslängd finnes antecknat »betalar för sin fattigdom ej hyra». Man kan på grund härav fråga sig, om ej Sörling möjligen biträdde Eisenbletter med hans arbeten, då den senare ej fick hava och ej heller torde hava haft gesäller eller lärpojkar.

Eisenbletters möbler synas i en del fall hava försålts till olika orter ute i landet. Möjligen kan tänkas, att detta skett genom förmedling av den kände möbelhandlaren Adolf Ludvig Lewin, av vilken Eisenbletter några år förhyrde bostad i fastigheten Skinnarviksgatan 15, intill dess han, troligen 1765, inköpte samma fastighet av Lewin.

Slutligen uppställer sig frågan, under vilken tidrymd Eisenbletter varit verksam som självständig möbelsnickare. Att han arbetat som sådan under 1760—1767, framgår av ovan anförda skriftliga källor. Huru länge han fortsatte med sin verksamhet, är emellertid ovisst. På 1770-talet börjar den gustavianska stilen framträda i Sverige jämsides med rokokon och på 1780-talet anses den förra hava så gott som fullständigt utträngt den senare. Då, såvitt hittills är känt, Eisenbletter icke utfört några möbler i gustaviansk stil, skulle det kunna anses rätt sannolikt, att hans verksamhet som möbelsnickare i huvudsak upphört åtminstone med 1770-talet. Å andra sidan förekommer i 1810 års mantalslängd vid Eisenbletters namn en anteckning, vars betydelse synes vara svår att tolka och möjligen kan tyda på annat förhållande, nämligen: »Behållen inkomst som artist Rdr 110:32.» Enligt vad rådhusarkivarien Nils Östman meddelat, torde »artist» vid denna tid hava betytt konsthantverkare och även mästare. Beteckningen skulle ej ogärna hava använts av skickliga personer, som av någon anledning ej blivit mästare. Är detta riktigt, skulle det tyda på, att Eisenbletter ett gott stycke in på 1800-talet fortsatt sin verksamhet. Däremot talar emellertid att han år 1810 var 78 år gammal samt att i den efter hans död år 1813 upprättade bouppteck-

¹ Mästare 1753, mästerstycke valnötsskåp. Böttiger a. a. sid. 113.

Fig. 12. Toalettbord. Tillhör fru Märta von Horn, född Stjernsvärd, Fällnäs.

ningen ej finnes någon uppgift rörande materialier eller under arbete varande möbler utan endast en post av Rdr 1:16 för »någre gamle snickare verk tyg».

Uteslutet är icke, att i framtiden flera arbeten av Eisenbletter kunna bliva kända, och måhända kan därigenom större klarhet över hans verksamhet som konstsnickare vinnas.

EISENBLETER

Fig. 13. Eisenbletters stämpel.

ZUSAMMENFASSUNG.

Albert Eisen: Einige Möbel in Rokoko, signiert von Johan Jacob Eisenbletter.

Verf. berichtet über seine Forschungen nach Möbeln, hergestellt von dem aus Deutschland stammenden Fortifikationshandwerker Johan Jacob Eisenbletter (1732—1818), der nicht der Stockholmer Tischlerzunft angehörte, gleichwohl aber dieses Handwerk ausübte. Die von ihm bekannten Arbeiten sind der Zahl nach 12, und Verf. liefert eingehende Beschreibungen und Abbildungen von ihnen.
